

Попович Ігор Степанович кандидат психологічних наук, доцент кафедри загальної та соціальної психології Херсонського державного університету (м. Херсон)

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ОЧІКУВАНЬ ОСОБИСТОСТІ

Більше двох десятиріч спостерігається закономірне посилення уваги сучасної освіти і науки до вивчення соціально-психологічної теорії, дослідження суб'єктної реальності людини, людини як творця самої себе. Разом з характерним для сьогодення ускладненням і підвищенням інтенсивності суспільних процесів, збільшується значення соціального запиту для визначення форм та напрямків самореалізації особистості. Мінливість вимог соціального середовища зумовлює необхідність постійної прогностичної активності суб'єкта життєдіяльності не тільки стосовно природних об'єктних зв'язків, а й в сфері процесів соціальної взаємодії у вигляді своєрідних соціальних очікувань. Саме вирішенню проблемних питань психології формування, реалізації соціальних очікувань в організації взаємодії особистості та соціального середовища було присвячено наше дослідження [1; 2].

З огляду на висвітлені міркування, очевидною є **теоретична і практична актуальність** запропонованої теми дослідження.

Мета статті полягає в узагальненні та окресленні деяких теоретико-методологічних аспектів дослідження соціальних очікувань особистості.

Перейдемо до аналізу і висвітлення теоретико-методологічних аспектів дослідження соціальних очікувань особистості.

Соціальний запит сьогодення продиктований соціально-економічними змінами, які зумовлюють висунення нових вимог до особистості фахівця. У час змін, реформ та інновацій важливо, щоб ті, хто їх впроваджуватиме, реалізовуватиме на місцях, володіли компетенціями, що дозволять бути гнучкішими, успішнішими, такими, що діятимуть на випередження. Соціальний запит окреслює контури своєрідної моделі фахівця – психологічно

компетентного професіонала, здатного спільно з групою розв'язувати завдання, прогнозувати перебіг подій, вміти миттєво реагувати на зміни, оперативно діяти в екстремальних ситуаціях, впроваджувати інноваційні, прогресивні технології. Запропонована нами програма оптимізації розвитку та психокорекції соціальних очікувань особистості, неабияк вписується в реалії сьогодення і дозволяє вирішити низку соціально-психологічних проблем [3].

Важливим кроком нашого теоретико-методологічного аналізу є акцент на пошуку шляхів, засобів та прийомів ефективного впровадження прогресивних технологій, інновацій при переході від «старого до нового» в контексті такого регулятора соціально-психологічної дійсності, як соціальні очікування особистості. Така артикуляція є цілком виправданою, вона дозволила змістовно розглянути зазначену проблему, окреслити шляхи щодо оптимізації розвитку та психокорекції соціальних очікувань особистості, приділити належну увагу вивченню її психологічних референтів.

У попередніх наукових пошуках нами реалізовано низку завдань дослідження психології соціальних очікувань особистості [4]: здійснено теоретичний аналіз проблеми соціальних очікувань особистості; з'ясовано сутнісні ознаки обраного феномену та систематизовано дослідження соціальних очікувань особистості; обґрунтовано методологічну базу вивчення соціальних очікувань особистості як психічного процесу, стану, властивості, та як процесу і результату конструювання, відображення соціальної дійсності; визначено концептуальні основи соціальних очікувань особистості та побудовано їх структурно-функціональну модель; застосовано психодіагностичний інструментарій для дослідження соціальних очікувань особистості та емпіричного визначення їх основних змістових психологічних параметрів; розкрито методологічні, змістово-процесуальні засади побудови програми оптимізації розвитку та психокорекції соціальних очікувань особистості, успішно її апробовано.

Реалізація поставлених завдань, теоретико-методологічний аналіз проблеми, підвели нас до розуміння, що максимально релевантним

поставленим завданням, об'єктно-предметному полю дослідження та сучасному стану психологічної науки є напрямок конструювання майбутнього, який бере витoki з ідей соціального конструкціонізму К. Джерджена, дискурс-аналітичної теорії М. В. Йоргенсен та Л. Дж. Філіпс. Формування соціальних очікувань особистості супроводжується побудовою суб'єктивної моделі очікуваного майбутнього, а реалізація їх – досягненням бажаного результату діяльності. Соціальні очікування особистості, забезпечуючи «довільну регуляцію» цілеспрямованої поведінки, виконують функцію контролю і перебувають у тісному зв'язку з мотиваційною активністю особистості. Конструювання моделі очікуваного майбутнього є побудованим особистістю проектом результату – своєрідним передбаченням, що реалізується через прогностичну та контрольну функції соціальних очікувань особистості. Модель очікуваного майбутнього досліджено як неієрархічний, нелінійний зв'язок п'яти складових: зовнішніх і внутрішніх чинників психічної регуляції поведінки, рівня сформованості соціальних очікувань особистості, властивостей соціальних очікувань особистості та умов її конструювання [3].

Вельми цікавим у науковому плані є виокремлення типологічних особливостей очікувань [5]. Кластеризація методом *k*-середніх дозволила досліджувани показники об'єднати в наочні таксономії. Виокремлення кластерів дозволило обґрунтувати детермінанти типів очікувань констатувальної вибірки, розкрити змістові особливості й умови утворення того чи іншого типу соціальних очікувань особистості. Це, у свою чергу, підводить нас до важливої теоретико-методологічної проблеми – створення типології соціальних очікувань особистості.

Висновок. Ключовими теоретико-методологічними аспектами дослідження психології соціальних очікувань особистості вбачаємо: побудову психологічної наукової парадигми конструювання особистістю майбутнього і створення типології соціальних очікувань особистості.

У подальших наукових пошуках акцентуємо увагу на розвитку та становленні особистості у вимірах соціальних очікувань, що підведе нас до вирішення складніших питань, окреслених вище.

Література:

1. Попович І. С. Оптимізація розвитку соціально-психологічних очікувань курсантів вищих навчальних закладів МВС України / І. С. Попович // Проблеми загальної та педагогічної психології : зб. наук. праць Ін-ту психол. імені Г. С. Костюка АПН України / За ред. С. Д. Максименка. – К., 2008. – Т. X. – Ч. 4. – С. 452–461.
2. Попович І. С. Проблема соціально-психологічних очікувань в науковій теорії та практиці / І. С. Попович // Практична психологія та соціальна робота. – К., 2005. – № 5. – С. 8–13.
3. Попович І. С. Психологічні виміри соціальних очікувань особистості : монографія / І. С. Попович. – Херсон: ПАТ «ХМД», 2017. – 504 с.
4. Попович І. С. Психологія соціальних очікувань особистості : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. психол. наук : спец. 19.00.05 «Соціальна психологія; психологія соціальної роботи» / Ігор Степанович Попович ; Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля МОН України. – Северодонецьк, 2017. – 40 с.
5. Попович І. С. Типологічні особливості очікувань / І. С. Попович // Науковий вісник Херсонського державного університету. – Серія : психологічні науки : зб. наук. праць ХДУ / За ред. О. Є. Блинової. – Херсон : ВД «Гельветика», 2014. – Вип. 1. – Т. II. – С. 64–70.